

Лидија Д. ДЕЛИЋ*
Институт за књижевност и уметност
Београд

Оригинални научни рад
Примљен: 7. 11. 2017.
Прихваћен: 27. 12. 2017.

КАРНЕВАЛСКО УСТРОЈСТВО СВЕТА, КОНТЕКСТ, ЖАНР: „ОПЕТ ТО, АЛИ ДРУКЧИЈЕ”**

У раду се анализира фигурирање топоса карневалског виђења света (пародија жанрова, храна/пиће, гротеска/хипербола, социјална инверзија, хумор, травестија) у епском и лирском фолклорном кључу. Акцент је на различитим типовима „антипонашања”, која се успостављају и пропитују са становишта жанра, те на другачијим контекстуализацијама усмених формула у усменој лирици и усменој епизици. Наведени примери, бирани тако да илуструју логику инверзије – заједничку карневалској слици света и обредима прелаза најшире – показују да мотиви, формулативни склопови и сижејни обрасци поседују дивергентне потенцијале, који се селективно активирају у различитим контекстима и жанровима, због чега се ни карневалски доживљај света, који је статус репера стекао захваљујући изузетној студији М. Бахтина, не показује „старијим” и „примарнијим” од осталих могућих актуализација.

Кључне речи: М. Бахтин, карневал, инверзија, усмена епика, усмена лирика, формула, жанр, смех.

У српским фолклористичким круговима одредница „опет то, али друкчије”¹ постала је особена „формула”, којом се кратко и ефектно упућује на текстове који у компаративном самеравању поседују изванредан број варијабилних и изванредан број инваријантних елемената. Посегли смо за њом јер је правац анализе усмерен ка томе да се структуре различитог типа и обима (формуле, мотиви, сижејне окоснице, атрибуција и др.) које се асоцијативно лако (можда и примарно) повезују с карневалским устројством света посматрају у контекстима у којима имају битно другачију природу и битно другачије значење. Трагало се, дакле, за ситуацијама у којима „исто то” функционише сасвим „друкчије”, а примери су бирани тако да илуструју неке од кључних

---

* lidija.boskovic@gmail.com

** Рад је део пројекта *Српско усмено стваралаштво у интеркултурном коду* (бр. 178011), који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

¹ Вук II, 2, 13, 77, 86. Уп. и „Опет то, мало друкчије” (Вук II, 55), „Опет Наход Симеун” (Вук II, 55), „Опет свети Саво” (Вук II, 24) и сл.

категија које је Михаил Бахтин (Бахтин 1978) издвојио описујући средњовековни карневал² (пародија жанрова, неумереност у храни и пићу, гротеска, хипербола, антипонашање, хумор, травестија, типски ликови). Важно је притом нагласити да је смер анализе арбитран и да би и супротан – да се елементи који у полазном контексту не поседују ореол карневалског доживљаја света посматрају у жанровским, сижејним и семантичким окружењима где такав ореол задобијају – био подједнако легитиман, што значи да се у раду између *карневалског* и *не-карневалског*³ не успостављају ни хијерархијске ни генеричке релације.

1. Пародија жанрова

Логика изокренутости основни је принцип карневалског виђења света, а артикулише се на бројним структурним равнима. На жанровском и језичко-стилском плану препознаје се по пародији официјелних текстова и форми и по употреби кратких говорних облика који одударају од стандардне (свакодневне) језичке праксе (псовке, клетве). Бахтин је издвојио читав низ „књижевно-смеховних” дела која су пародирала књижевни и црквени канон: *Гозба Кипријанова*, која даје „карневалско-гозбену травестију целог Светог писма”, *Вергилије Марон граматичар*, „полупародичан учени трактат из латинске граматике и истовремено пародија на школску премудрост и научне методе раног средњег века, *parodia sacra* (пародичне литургије, молитве, химне, јеванђеоске изреке и сл.), *монашке шале* (Јоса монасогум), Еразмова *Похвала лудости* и др. (Бахтин 1978: 20–22). У српској (и широј словенској) усменој култури пародични жанрови детектовани су у хуморном сегменту свадбене праксе, где се уместо идеалтипског приказивања кључних актера ритуала – младе и младожење – успоставља њихов пародичан пандан (Сикимић 1998а; Сикимић 1998б; Торњански Брашњовић 2013: 31–33). Ругалица

² Бахтинова књига о Раблеовом стваралаштву и средњовековном карневалу временом се искристалисала као особена научна парадигма, с провереним могућностима примене и на текстове чија провенијенција није ни средњовековна ни фолклористичка (Т. Ман, Ц. Дојс, Л. Дарел и др.; уп. Мелетински б. г.: 304–347; Анђелковић 2012). С друге стране, карневалска култура попримила је у новом социокултурном контексту нове форме и нове прагматичке функције, нарочито од када је Унеско донео низ аката ради очувања материјалног и нематеријалног културног наслеђа човечанства (Конвенција о заштити светске културне и природне баштине, 1972; Препорука за очување традиционалне културе и фолклора, 1989; Универзална декларација о културној разноликости, 2001; Декларација из Истанбула, 2002; Конвенција о заштити нематеријалног културног наслеђа, 2003).

³ *Карневал* и *карневалско* користе се као „термини индикатори” за веома разуђен спектар феномена описаних и обједињених у фундаменталној студији Михаила Бахтина (Бахтин 1978), што је уобичајена пракса у фолклористички, етнологски и антрополошки усмереним радовима. Строго гледано, „у традиционалној култури у Србији није било уобичајено користити реч *карневал* за ознаку догађања забавног карактера све до последњих година XX века, мада у историјским изворима који се односе на мање и веће градове има помена о појединачним облицима сличним карневалу” (Марјановић 2008: 220). Средњовековни карневал је притом битно одређен урбаним контекстом, феноменологијом спектакла и институционалном „логистиком” – што га битно разликује од типолошки сродних форми у српској традиционалној култури.

младожењи⁴ (Призрен, 1946), у којој се младожења описује као скитница, сиротиња и недомаћин, пародира пожељну слику будућег супруга:

Ајде, Стамено, бела румено,
Ајде, нема куј, леле, носи ме дома!
Ке си го најде личног мужа,
Личнога мужа, недомаћима,
Недомаћина, неврикућу;
Свако месење, торба тресење,
Свако печење, трески берење (Васиљевић 2003: 186).⁵

У сличном кључу и у такође свадбеном контексту младожења је представљен и у песми која се у северном Банату певала „док сватови вечерају” (Попов 1983: 73; према Торњански Брашњовић 2013: 91), врло блиску Вуковој варијанти објављеној међу „љубавним и другим различним” песмама:

Кад се жени ћелави Муслија,
Нат’че калпак на ћелаву главу,
Мор доламу на грбава леђа,
Жуте чизме на егаве ноге;
Гледале га свасти и пунице
Са чардака са кокошињака,
Гледале га, па су говориле:
„Нуто зета! Нуто сијасета!
Кан’ да га је крава отелила,
Магарица пупак одрезала,
А кобила млеком задојила” (Вук I, 707).

Обе пародирају усмене успаванке („Спавај, ђецо, родила те мајка, / Тебе мама у гори родила, / У горици међу вуковима, / Вучица ти пупак откинула, / А челица медом задојила, / Бјела вила злату баба била, / У свилене пелене повила”); Шаулић 1965: бр. 117;⁶ уп. Пешикан-Љуштановић 2017: 204) и уклапају се у контекст представа о „необичном задојавању” јунака (Ђорђевић 1990: 225–228), с архетипским (у наративима – космогоничким) потенцијалом.⁷

⁴ „Поред афирмативног именовања нових чланова породице, словенску свадбу карактерише и узајамно (ритуално) ругање младених и младожењиних сватова. Оно је посебно карактеристично за источнословенску свадбу, а трагови оваквог антипонашања познати су и јужним Словенима, где је посебно изражено ругање зету” (Сикимић 1998а: 35). О семантичкој залеђини ругању неким младенцима и доминантно еротским конотацијама уп. Сикимић 1998б.

⁵ „Ову шаловиту песму певају Горани на састанцима у дому испрошене девојке или вереног момка. Ови се састанци одржавају сваке вечери четири, пет или шест недеља пред венчање” (Васиљевић 2003: 186).

⁶ Уп. нпр. и задајање птичјим млеком: „Нини, сине, вуче и бауче! / Вучица те у гори родила, / С вучадима, сине, одранила, / Б’јела вила на бабине дошла, / Моме Јови кошуљу дон’јела, / Ластавица на бабине била, / Мога Јову млеком подојила, / И челица медом задојила. / Па га посла својој милој мајци, / ’Ето, мајко, Јово одрастао” (Петрановић 1989: 46; према Пешикан Љуштановић 2012: 99).

⁷ „У најопштије представе везане за дојење и моћ мајчиног млека спада, рецимо, старогрчко митолошко предање о настанку Млечног пута од Хериног млека, које се просуло када је, тргнувши се из сна, богиња истргла дојку Хераклу, Зевсовом ванбрачном сину. Разливено млеко ство-

Епска интерпретација истог мотива битно је, међутим, преосмишљена. Иако поменуто у свадбеном контексту (три најгласовитија епска јунака – Марко, Милош и Реља – просе сестру Леке капетана), необично задајање Реље Крилатице („Ја сам чула, ђе причају људи, / Да је Реља Пазарско копице, / Нашли су га јутру на сокаку, / Јеђупкиња⁸ њега одојила, / С тога има крила и окриље”; Вук II, 40) и Милоша војводе неће фигурирати у кључу ритуалне инверзије. Реплике горде Лекине сестре процењују легитимитет јунака на сасвим другачијим основама и дисквалификују знамениту јуначку тријаду, неминовно усмеравајући сиже ка трагичном расплету (Делић 2013):

„Ни ту ти се не бих ражљутила,
 Ђе се вараш Марку рад’ јунаштва,
 Но се на те јесам ражљутила
 Шта с’ видио, шта си смиловао
 А на томе војводи Милошу,
 Ђе је виђен, ђе је снажан јунак;
 Јеси л’ чуо, ђе причају људи,
 Ђе ј’ Милоша кобила родила,
 А некака сура бедевија,
 Бедевија, што ждријеби ждрале,
 Нашли су га јутру у ерђели,
 Кобила га сисом одојила.
 С тога снажан, с тога висок јесте?”

2. Храна/пиће

Логика инверзије се у свадбеном обреду огледа и у видовима „антипонашања” везаним, поред осталог, за однос према јелу и пићу, што је тачка преклапања између традиционалног ритуалног и карневалског устројства света (мада је и карневал ритуалан, али у урбаним оквирима). Сваковрсно претеривање карактеристика је ритуала уопште, свадбеног поглавито, што потврђују сведочанства у великом дијахроном луку. Неумереност у трошењу била је повремено толика да су породице сиромашиле, због чега је у XVIII веку на подручју Угарске донет низ уредби којима се санкционисало и сузбијало бахато расипање. Магистрат је 1737. године упозорио Српску општину у Будиму да „утиче на народ да престане са огромним и непотребним издацима, које чини приликом свадби. Тада [...] чине весеља ’по осам дана и више’, и праве велике трошкове ’без сваког промишленија и хесапа” (Поповић 1952: 283; према Петровић 2014: 72). Сремска жупанија је у Товарнику 1786. године донела низ оштрих уредби „од женидбе и пировах”, како би

рило је нашу галаксију, а гутљај украденог млека учинио је Херакла бесмртним, готово једнаким боговима [...] Постоје различите верзије овог предања [...], али заједничка им је моћ Хериног млека да обезбеди бесмртност и његова творачка, космогонијска моћ” (Пешикан-Љуштановић 2017: 199–200 и ту наведена литература).

⁸ Циганка (прим. Л. Д.).

се сузбили „неуредни и неваљани” обичаји и спречило сиромашење људи. Прописано је „колико новца треба дати девојци приликом веридбе, размена дарова је забрањена, број званица је ограничен на десет људи, а посебно се одстрањује чауш” (Петровић 2014: 73). Угарска царевина је на српске сватове гледала као на лопове и разбојнике:

[...] [сватови] или боље речено лопов[и]-разбојни[ци] (latrones) од којих ниједна ствар не остаје поштеђена у кући и изван ње, јер сватови краду све што се може украсти и разбијају све што се може разбити: руше пећи и пробијају кућне зидове, свиње, гуске, патке и кокоши убијају по вољи и тако лудују не водећи рачуна о опасностима да својим свећама и буктињама изазову пожаре (Гавриловић 1962–1963: 33; према Петровић 2014: 73).⁹

Сватовска ругалица забележена половином XX века у северном Банату актуализује овај тип антагонизма између домаћина и сватова, акцентујући прекомерност у јелу и пићу у хуморном кључу, аналогно народно-празничном гозбеном једењу, обележеном позитивним хиперболизмом (Бахтин 1978: 295; Торњански Брашњовић 2013: 57):

О сватови, древне пијанице,
Шта чекате, што се не дижете?
Пописте нам вино и ракију,
Поједосте купус и сланину! (Петровић 1948: 75)

Исти мотив артикулише се и перципира, међутим, и битно другачије, не само у епском систему („Синовица попа Милутина”, Вук III, 71):

„Ти имадеш шћерцу на удају,
Снахо моја, младу Анђелију,
Ето на њу свати навалили,
Те ју просе са четири стране,
Све по избор’ бољи од бољега;
Ал’ залуду, моја снахо мила!
Она не ће свата ни једнога;
Већ што ћемо од живота свога?
Свати нама храну изједоше,
Сватски коњи зопцу позобаше,
Ми остасмо, снахо, сиромаси”

већ и у истом жанровском кључу, о чему сведочи сватовска песма с Косова (уп. Петровић 2014: 74):

Сабраја је три ките сватове,
Не може ги лебом заранити,
Не може ги вином запојити,
Не може ги коње прифатити (Бован 1980: 172).

⁹ Расипање је пратило и погребне ритуале. Описујући посмртне обичаје Срба и Румуна у Банату, царски ревизор Ерлер (друга половина XVIII века) бележи: „Том приликом се понекад дају паре, али се припрема толико много, да бројне породице том приликом бивају осиромашене” (према Петровић 2014: 74).

С друге стране, прекомерност у пићу има сасвим другачију генеологију у склопу карактеризације епских јунака.¹⁰ Она, с једне стране, упућује на генерацију гиганата демијурга, делатних у време „кад је камен био мек”, чији су наследници епски јунаци, „прекодирани” у нижи, реалистичнији регистар (Топоров 1979; Делић 2006: 298–312; Лома 2008). С друге стране, имајући на уму изоморфност воде, крви и вина у епском жанровском систему (Делић 2016), хиперболисана жеђ уводи у аналитичку раван и древне култове и представе о крвожедним божанствима и увек гладној смрти. „Антиатрибуција” („Будалина Гале”, „Голотрбе Иве”¹¹), „антиматеријали” („ћурак од курјака”; „самур-калпак”, „сура међедина” и сл.) и извртута одећа („Па пригрну ћурак наопако”)¹² – препознатљиво везани за карневалско устројство света – у епици углавном не развијају хуморни потенцијал и превасходно упућују на везу јунака с архаичним тотемима и на њихову амбивалентну природу (спој дивљег и култивисаног, људског и анималног, односно људског не-/над-људског).

3. Језичава и велика невеста

По логици опште инверзије – заједничкој свадбеном антипонашању и карневалској слици света – уобличена је и фигура младе. Фолклорни текст успоставља негатив идеалтипске патријархалне невесте, приказујући је језичавом, лењом, непослушном (уп. Сикимић 1998а; Торњански Брашњовић 2013: 74):

Ми дођосмо, младу доведосмо,
Која вели: нећу и не могу!
Свекар вели: „Донеси водице!”
Снаша вели: „Нећу и не могу!” (Милеуснић 1998: 120),

или агресивном:

куму даде бучку и бучало,
а прикумку гвоздену ћускију,
старом свату разбојско вратило,
а војводи једно мотовило,

¹⁰ „Како нагну Краљевићу Марко, / Та у чабру не оста ни капи. / ’Донеси ми други чабар вина / Да напојим Шарца великога!’ / Ал’ беседи млада крчамрица: / ’Мили Боже, чуда великога, / Откуд дође једна хала винска!’” (САНУ II, 56).

¹¹ Иво Голотрб и изгледом подсећа на карневалске ликове: „Ал’ ето ти једнога јунака, / На њему је чудно одијело: / Кроз чакшире пропала кољена, / Кроз рукаве пропали лактови, / Кроз капу му перчин пропадно; / А на њему ни кошуље нема [...] Чудно њега по имену вичу: / Од Јањока Голотрбе Иво” (Вук III, 18).

¹² „У староруском хумору велику улогу је играло извртање одеће на наличје (извртање бунде), капа стављена наопачке. У шаљивим пресвлачењима нарочиту улогу су имали рогожина, лика, слама, брест, крпа. То су били ’лажни материјали’ – антиматеријали, омиљени код маскирања и код глумача. Њима је био означен преокренути свет којим се напајао староруски хумор” (Лихачов 1996: 1647).

барјактару једну обрамњачу,
мене [девер] даде једну чешагију,
да се чешем куда ме не сврби (Кића 1906: 30; према Сикимић 1998б: 176).

Овај тип антипонашања среће се и у сасвим другачијем контексту. Одбијање стандардне родне улоге, порицање социјалне хијерархије и агресивност карактеришу и актерку песме „Цар и дјевојка” (Вук I, 234), коју је Вук објавио међу „особито митологичким”:

Фалила се лепота девојка: „Прести нећу, а не умем вести; Баби нећу чувати говеда; Насред горе саградићу цркву, Темељ ћу јој од мермер камена, А греде ћу дрво шимширово, А слеме ћу дрво тамбурово.” Та се фала чак до цара чула, Па цар шаље два улака млада, Два улака, два своја нећака,	Да доведу лепоту девојку [...] А кад и је млада угледала, Она оде у зелену башчу, Јелен-рогом шарца оседлала, Љутом га је змијом зауздала, Још га љућом змијом ошибује; Сама иде пред цареву војску: Једну војску буздованом бије, Другу војску бритком сабљом сече, Трећу војску на воду натера.”
--	--

У конкретној ситуацији о типолошкој аналогiji с карневалском и свадбеном инверзијом не може, наравно, бити речи. Иако покушај цара да девојку доведе у свој дом и сличност с друге две песме објављене непосредно уз наведену варијанту (где се женидба и апострофира¹³) успостављају потенцијално свадбене оквире, атипично понашање девојке има порекло у митским основама њеног лика и у теми blasphemичног (и санкционисаног) покушаја смртника да се ожени божанством (Трубарац Матић 2013):

„Фала Богу, чуда великога! Да ли је се паша помамио? Кога хоће да узме за љубу! Да он узме сунчеву сестрицу, мјесечеву првобратучеду, Даничину богом посестриму! Па се млада од земље подигла, И бачила у џепове руке, Те извади три јабуке златне,	И бачи их небу у висине. Натаче се сватах шес стотинах, Ко ће прије уграбит’ јабуке; Но три муње од неба пукоше: Једна гађа два ђевера млада, Друга гађа пашу на дорина, Трећа гађа сватах шес стотинах; Не утече ока за сједока, Ни да каже, како погибоше!” (Вук I, 232)
---	--

Усмена епика зна за исти тип порицања родних улога:

Мајка Ајку ситно плетијаше,
Плетући је тихо кунијаше:
„Бог т’ убио моја шћери Ајко!
Што се бона веће не удајеш?
Знаш колко си просаца одбила? –
Врсници се твоји иженише,
Јаранице пород изродише,

¹³ „Ајте, слуге, до воде студене, / Да видите лијепу ђевојку; / Ако буде, како љући кажу, / Узећу је за вјерену љубу” (Вук I, 232).

Што се и ти млада не удајеш?"
 Проговара Ајкуна ђевојка:
 „Ја се мајко никад удаг' нећу! –
 А тако ми моје вјере тврде,
 докле прође јоште мјесец дана,
 Па ћеш виђет' моја мила мајко
 Шта ћу теби млада починити:
 Распродаћу рухо ђевојачко
 Што сам млада њега сакупила,
 Па ћу узет лулу и тамбуру,
 Лулу пити, у тамбуру бити!"
 (Босанска вила IV/2–3; према Пандуревић 2015: 349)

Овај жанр, међутим, сасвим другачије „процесуира” и наративно уобличава оглушавање о норму, трагично интонирајући епилог о женама хајдучицама. За разлику од супериорних митских јунакиња лирских песама, жене четовође извргнуте су у епилогу песама понижењу: „њихови јуначки подвизи и јуначко држање неће бити довољни и за јуначку смрт”, па оне умиру попут (осталих) епских жена огрешених о „светиње породичног и брачног живота” – растргнуте „коњма за репове” (Пандуревић 2011: 28).

Невеста се, с друге стране, у фолклорним текстовима који прате шаљиви део свадбеног обреда описује и као велика („Не могу је возит кола, / Долим кола од олова, и под кола шест волова! / Не море јој сукња бити, / до л' поњава од сто пола; / Не може јој прстен бити, / Долим с плуга орачица”); Милеуснић 1998: 133; уп. Торњански Брашњовић 2013: 76). У сватовским песмама фигура превелике невесте среће се, међутим, и без хуморне патине. Једну од најупечатљивијих хипербола нуди свадбена песма забележена у лесковачком крају (уп. Карановић 1996: 209), где невеста младожењу преноси преко воде на сопственом прстену, а сватове у скуту:

Зажени се Јанко Србијанко И испроси од далек' девојку, Од далеко, откуд Црно море, Три дни оди кроз зелене горе, А четири кроз широко поље. Кад бејаше одонуда море, Море се је брегом ударало. Сви сватови ником поникоше, Никој не сме море да загази; Проговара гиздава девојка: „Куј се жени, тија ће да гази!” Јаковита, или виловита!”	Па заузви свилени скутови, Сви сватови у скути пренесе, А девера на окато перо, Младожењу на златан прстену. Сви стадоше, Бога помолише: „Де подуни, ветар ладовниче, Те подигни на девојку превез, Да видимо зашто дангубимо, Три дни ода кроз зелене горе, А четири кроз широко поље, Да видимо да л' је јаковита [...]
---	---

Овај сижејни образац – с елементима представа о жени циновки¹⁴ – у усменој епизи артикулише се крајње реалистично. У две варијанте из Вукове заоставштине (Вук VII, 12, 13) син Ива Сењанина (на наговор „туђина деве-

¹⁴ На овај комплекс поред гигантских размера невесте, „јаковитости” и „виловитости” упућује и мотив пера, које је чест атрибут циновке у различитим типовима епских сижеа и усме-

ра”) при повратку сватова с невестом у Сењ ступа у набујалу реку. Из смртне опасности спасава га невеста, која нагони коња у воду и преноси га, као и лирска јунакиња „лесковачког” младожењу, на другу страну:

Када зачу лијепа ђевојка,
Пак заврну од злата мараму,
И угледа свога господара,
Ће га вали там’ и амо вуку,
У ђевојку срце пропукнуло.
Шину коња злаћеном канцијом:
„Дура, доро, пуст му остануо!
Зашто сам те залуд узгојила,
Него да ми ваљаш у невољу.”
У Тису га воду утиснула,
Маријана зове и заклинје
Да је чека, докле је дочека.
Обојица на коња сједоше,
И на ону страну прегазише,
Докле до’ше Сењу бијеломе
(Вук VII, 13).

Наведени примери, бирани тако да илуструју логику инверзије – заједничку карневалској слици света и обредима прелаза најшире – показују да мотиви, формулативни склопови и сижејни обрасци поседују дивергентне потенцијале, који се селективно активирају у различитим контекстима и жанровима, због чега се ни карневалски доживљај света, који је статус репера стекао захваљујући изузетној Бахтиновој студији, не показује „старијим” и „примарнијим” од осталих могућих актуализација.

ЛИТЕРАТУРА

- Анђелковић 2012: Н. Анђелковић, Време карневала у Александријском квартету Лоренса Дарела, у: Л. Делић (ур.), *Аспекти времена у књижевности*, Београд: Институт за књижевност и уметност, 323–50.
- Бахтин 1978: М. Бахтин, *Stvaralaštvo Fransoa Rablea i narodna kultura srednjega veka i renesanse*, Београд: Nolit.
- Бован 1980: В. Бован, *Лирске песме I, Народна књижевност Срба на Косову I*, Приштина: Јединство.
- Васиљевић 2003: М. Васиљевић, *Народне мелодије с Косова и Метохије*, Београд: Београдска књига, Књажевац: Нота.
- Вук I: *Српске народне пјесме*, скупио их и на свијет издао Вук Стеф. Карацић, *Књига прва у којој су различне женске пјесме* [Беч, 1841], Сабра-

---

них предања (примера ради, перо које она носи у коси три највећа јунака могу да подигну само до колена, паса и рамена) (уп. Делић 2012).

- на дела Вука Караџића, књига четврта, В. Недић (ред.), Београд: Просвета, 1975.
- Вук II: *Српске народне пјесме*, скупио их и на свијет издао Вук Стеф. Караџић, *Књига друга у којој су пјесме јуначке најстарије* [Беч, 1845], Сабрана дела Вука Караџића, књига пета, Р. Пешић (ред.), Београд: Просвета, 1988.
- Вук III: *Српске народне пјесме*, скупио их и на свијет издао Вук Стеф. Караџић, *Књига трећа у којој су пјесме јуначке средњијех времена* [Беч, 1846], Сабрана дела Вука Караџића, књига шеста, Р. Самарџић (ред.), Београд: Просвета, 1988.
- Вук VI–IX: *Српске народне пјесме 6–9*, скупио их Вук Стеф. Караџић, Београд: Државно издање, 1899–1902.
- Гавриловић 1962–1963: S. Gavrilović, *Ženidbeni i svatovski običaji u Sremu u XVIII stoleću*, Нови Сад: *Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду* 7, Нови Сад, 31–34.
- Делић 2006: Л. Делић, *Живот епске песме: „Женидба краља Вукашина” у кругу варијаната*, Београд: Завод за уџбенике.
- Делић 2012: Л. Делић, Сукоб јунака с циновком у јужнословенској усменој епици, у: Б. Сувајџић (ред.), *Српско усмено стваралаштво у интеркултурном коду*, Београд: Институт за књижевност и уметност, 195–223.
- Делић 2013: Л. Делић, Сестра Леке капетана. О чуду од лепоте, чуду од господства и чуду од певача, у: С. Томин и др. (ред.), *Зборник у част Марији Клеут*, Нови Сад: Филозофски факултет у Новом Саду, 131–151.
- Делић 2016: Л. Делић, „Не пи’ крви, не погани тела”. Крв у јуначкој епици, у: М. Детелић, Л. Делић (ред.), *Крв: књижевност, култура*, Београд: Балканолошки институт САНУ, 215–228.
- Ђорђевић 1990: Т. Ђорђевић, *Деца у веровањима и обичајима нашега народа*, Београд: Идеа, Ниш: Просвета.
- Карановић 1996: З. Карановић (ред.), *Антологија српске лирске усмене поезије*, Нови Сад: Светови.
- Лихачов 1996: Д. С. Лихачов, Смех као „поглед на свет”, Београд: *Књижевност*, 100/1–2, Београд, 1647.
- Лома 2008: А. Лома, Свјатогор и Марко Светогорац, у: Н. Љубинковић, С. Самарџија (ред.), *Српско усмено стваралаштво*, Београд: Институт за књижевност и уметност, 69–95.
- Марјановић 2008: В. Марјановић, *Маске, маскирање и ритуали у Србији*, Београд: Чигоја штампа – Етнографски музеј.
- Мелетински б. г.: Е. М. Meletinski, *Poetika mita*, Beograd: Nolit.
- Милеуснић 1998: С. Гароња Радованац (ред.), *Српске народне пјесме из околине Пакраца и Пожеге у записима Симе Д. Милеуснића*, Загреб: Просвјета.
- Пандуревић 2011: Ј. Пандуревић, О епским ратницама и хајдучицама или о игри идентитета у српској народној епици, у: Д. Бошковић (ред.), *Жене: род, идентитет, књижевност*, Крагујевац: ФИЛУМ, 21–31.
- Пандуревић 2015: Ј. Пандуревић, *Из фолклорне ризнице Босанске виле: епско-лирске пјесме II*, Нови Сад: Матица српска, Београд: Институт за

- књижевност и уметност, Бања Лука: Друштво чланова Матице српске у Републици Српској.
- Петрановић 1989: Б. Петрановић, *Српске народне пјесме из Босне и Херцеговине*, књига прва, Сарајево: Свјетлост.
- Петровић 1948: П. Петровић, *Живот и обичаји народни у Грузији*, СЕЗ LVIII, Београд: САНУ.
- Петровић 2014: С. Петровић, *Сиромаштво у фолклорној традицији Срба од XIII до XIX века. Прилог проучавању народне културе*, Београд: Албатрос плус.
- Пешикан-Љуштановић 2012: Љ. Пешикан-Љуштановић (ред.), *Лирске народне песме*, Нови Сад: Матица српска.
- Пешикан-Љуштановић 2012: Љ. Пешикан-Љуштановић, *Госпођи Алисиној десној ноzi. Огледи о књижевности за децу*, Нови Сад: Змајеве дечје игре.
- Пешикан-Љуштановић 2017: Љ. Пешикан-Љуштановић, Dojenje i majčino mleko u tradicionalnoj kulturi Srba, u: L. Marinković (red.), *Svakodnevni život deteta*, Novi Sad: Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača, 199–214. (<http://www.vaspitacns.edu.rs/obavestenja/Zbornik%20radova%20Svakodnevni%20zivot%20deteta.pdf>)
- Попов 1983: М. Попов, *Свадба у северном Банату*, Београд: Просвета.
- Поповић 1952: Д. Поповић, *Срби у Будиму*, Београд: СКЗ.
- САНУ II–IV: *Српске народне пјесме из необјављених рукописа Вука Стеф. Караџића*, Ж. Младеновић, В. Недић (ред.), Београд: САНУ, 1974.
- Сикимић 1998а: Б. Сикимић, Невестинска имена, од хипокористика до пејоратива, Београд: *Српски језик* 3, Београд, 29–55.
- Сикимић 1998б: Б. Сикимић, Неука млада, Београд: *Кодови словенских култура* 3, *Свадба*, Београд, 163–185.
- Топоров 1979: V. N. Toporov, Kosmološki izvori prvih istorijskih opisa, Beograd: *Treći program*, leto 1979, Beograd, 429–475.
- Торњански Брашњовић 2013: С. Торњански Брашњовић, *Свадбене песме и обредни смех*, Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије.
- Трубарац Матић 2013: Ђ. Трубарац Матић, Вода Босилкова и Сунчева сестра, у: М. Детелић, Ј. Делић (ред.), *Aquatica: књижевност, култура*, Београд: Балканолошки институт САНУ, 203–212.
- Шаулић 1965: Ј. Шаулић, *Лирска народна поезија Црне Горе*, Титоград: Графички завод.

Lidija D. Delić

ELEMENTS OF CARNIVAL, THE CONTEXT, THE GENRE: „THE SAME, BUT DIFFERENT”

(Summary)

The paper analyzes how the elements of carnival (parody of genres, food/drink, grotesque/hyperbole, social inversion, humor, travesty) figur in oral epics and lyrics. The emphasis is on various types of „anti-behavior”, which are established and examined from the point of view of the genre, and on different contextualizations of oral formulae in lyrics and epics. Examples, chosen to illustrate the logic of inversion – the common to the carnival image of the world and the rites of passage – show that motifs, formulae and sujet patterns possess divergent potentials that are selectively activated in different contexts and genres.